

Stanisław Wyderka

WPLYW UKŁADU MODELOWEGO NA INTENSYWNOŚĆ WYŁADOWAŃ NIEZUPERNYCH

1. Wstęp

Układy modelowe, stosowane do badań odporności dielektryków syntetycznych na wyładowania niezupełne /wnz/, zwykle różnią się znacznie od praktycznych układów izolacyjnych. Wynika to często z chęci uzyskania łatwo mierzalnych wyładowań, tzn. odpowiednio intensywnych i stabilnych w czasie, oraz ułatwienia pomiaru wielkości charakteryzujących postęp degradacji izolacji. Znaczne różnice między parametrami geometrycznymi i fizycznymi wtrącin modelowanych i rzeczywistych wpływają zarówno bezpośrednio, jak i pośrednio /przez wpływ na charakter i intensywność wyładowań/ na wyniki badań odporności izolacji na wnz.

Postanowiono zbadać wpływ niektórych czynników związanych z geometrią i sposobem wykonania układu modelowego na napięcie początkowe wnz oraz na wartość ładunku pozornego, będącego jedną z wielkości charakteryzujących intensywność wnz.

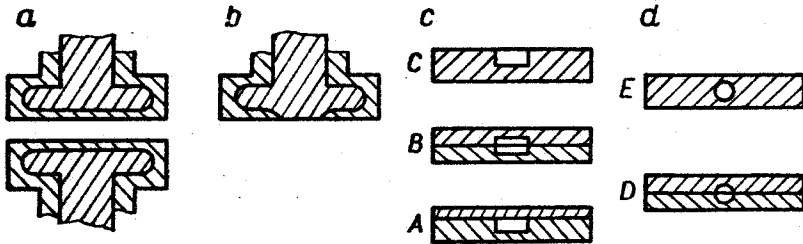
2. Pomiary i obliczenia

Pomiary wartości ładunku pozornego q_p oraz napięcia początkowego wnz /przemienne, 50 Hz/ przeprowadzono w układzie elektrod podobnym do stosowanego przez Luczynskiego [3] /rys.1/. Mierzono dwie wartości

---

Mgr inż. Stanisław Wyderka, Zakład Urządzeń Elektrycznych Instytutu Elektrotechniki Politechniki Rzeszowskiej im. I. Łukasiewicza

napięcia początkowego wnz: U_{on} - /wyładowań nieciągłych - linie przerywane na rys.3/ najmniejsza wartość napięcia, przy którym w ogóle miały miejsce w ciągu minuty; U_{oc} - /wyładowań ciągłych - linie ciągłe na rys.3/ najmniejsza wartość napięcia, przy którym w każdym okresie zmian napięcia w ciągu minuty występowały wnz. Wartość maksymalną q_p mierzono przy U_{oc} .

Rys.1. Elektrody i próbki do badań modelowych wnz: a zespół elektrod zatopionych w żywicy do próbek typu A, B, D i E; b górna elektroda do próbek typu C; c próbki z wtrącinami walcowymi: A - dzielonymi niesymetrycznie, B - dzielonymi symetrycznie, C - przy elektrodzie metalowej; d próbki z wtrącinami kulistymi: D - wierconymi i odlewanyymi, E - wdmuchiwanymi.

Przebadano próbki z żywicy epoksydowej /Epidian 5, utwardzacz Z-1/ z wtrącinami walcowymi wierconymi i odlewanyymi /rys.1c/: dzielonymi niesymetrycznie - typ A, dzielonymi symetrycznie - typ B oraz usytuowanymi przy elektrodzie - typ C. Wysokości wtrącin walcowych $h_w = 0,5$ mm i 3 mm, średnice $d_w = 1, 2, 4, 6$ mm, grubość izolacji szeregowej do wtrącin $h_s = 4$ mm. Przebadano również próbki z tej samej żywicy z wtrącinami kulistymi /rys.1d/: wierconymi i odlewanyymi - typ D oraz wdmuchiwanymi - typ E. Średnice wtrącin kulistych $d_k = 1, 2, 4$ i 6 mm; h_s - jak wyżej.

Do odlewania próbek stosowano formy z polimetakrylanu metylu i teflonu. Wtrącinę wierconą wykonywano za pomocą odpowiednio ukształtowa-

nych wiertel i frezów. Wtrąciny odlewane wykonywano za pomocą modeli teflonowych, a wtrąciny wdmuchiwane - metodą podobną do stosowanej przez Weldingha [6].

Na wykresach $q_p = f/d_w$ /rys.2/ naniesiono wartości q_p obliczone z zależności:

$$q_p = U_w \cdot C_s \quad (1)$$

gdzie: $U_w = f/h_w$ - z krzywej Paschena,

$C_s = \text{wg. Ollendorffa [5]}$:

$$C_s = \frac{4 \epsilon_0 \epsilon_w d_w}{1 - \frac{2}{\pi} \arcsin \left(\frac{d_w}{2 \sqrt{0,25d_w^2 + 4h_s^2}} \right)} \quad (2)$$

$\epsilon_0 = 8,85 \cdot 10^{-12} \frac{F}{m}$, ϵ_w - przenikalność diel.wzgl. żywicy.

Podobnie na wykresie $q_p = f/d_k$ /rys.2/ naniesiono wartości q_p obliczone z zależności 1, przy czym U_w i C_s obliczono zastępując wtrąciny kuliste wtrącinami walcowymi, przy założeniu:

$$d_w = h_w = \sqrt[3]{\frac{2}{3}} d_k$$

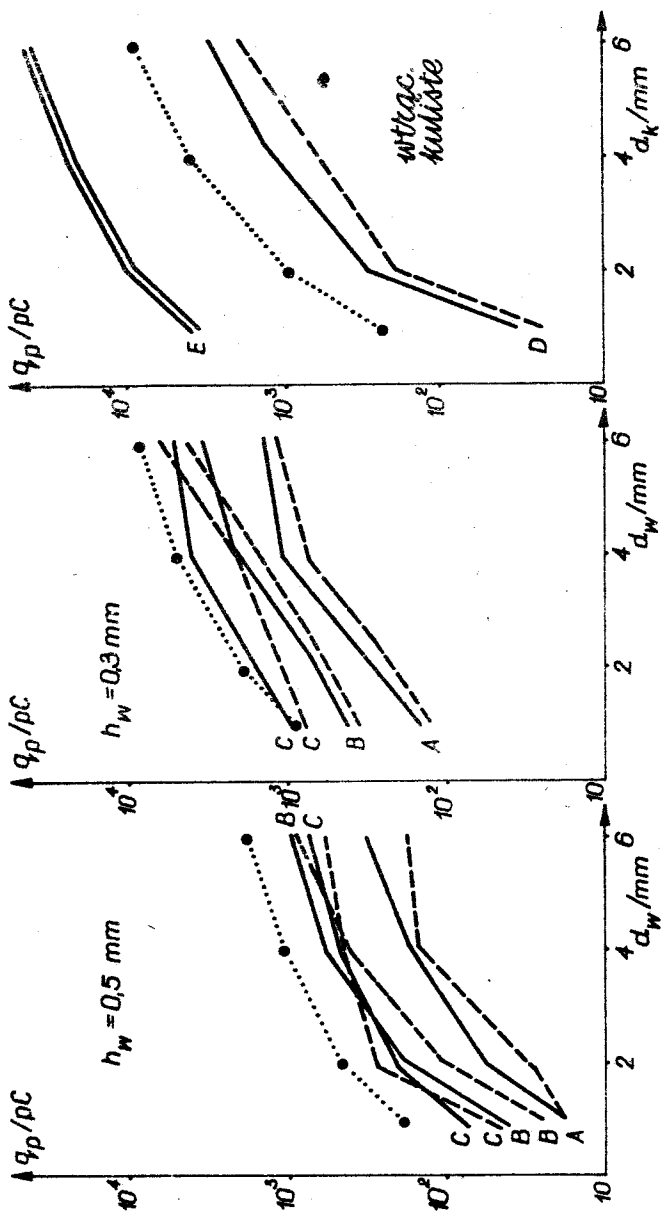
Natomiast na wykresach $U_o = f/d_k$ /rys.3/ naniesiono wartości U_{oo} obliczone według [2] z zależności:

$$\frac{U_w}{U_o} = \frac{\left(1 + \frac{h_s}{h_w}\right) \epsilon_w^{1,6} + \epsilon_w \left(\frac{d_w}{h_w}\right)^{1,5} \left(\epsilon_w + \frac{h_s}{h_w}\right)}{\left(1 + \frac{h_s}{h_w}\right)^2 \epsilon_w^{1,6} + \left(\frac{d_w}{h_w}\right)^{1,5} \left(\epsilon_w + \frac{h_s}{h_w}\right)^2} \quad (3)$$

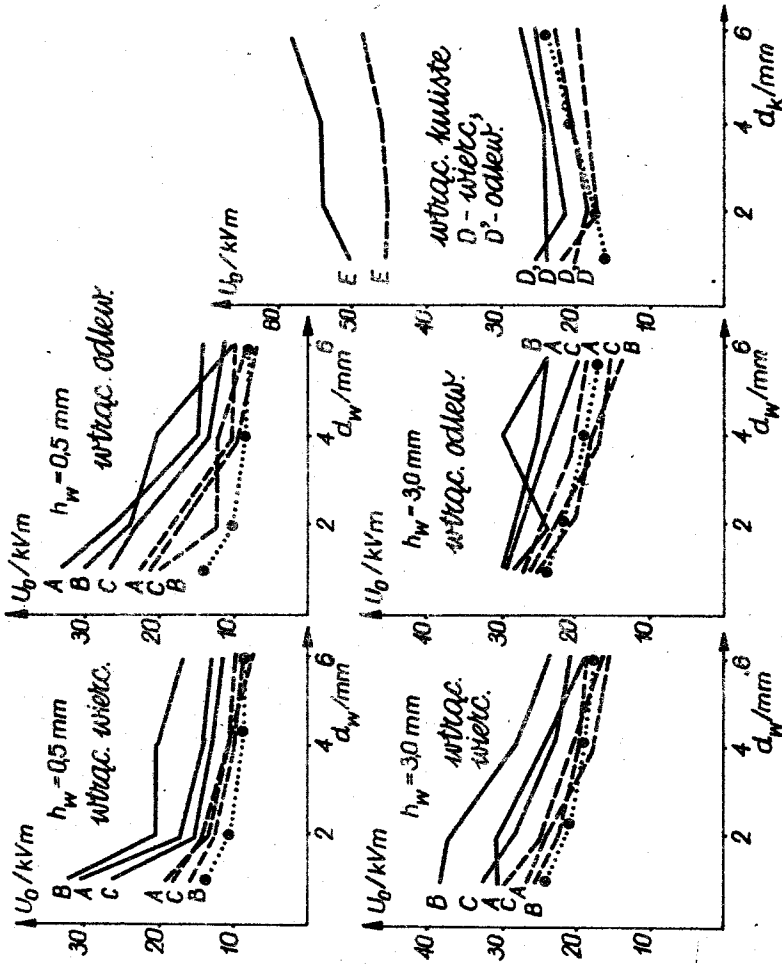
Na wykresie $U_o = f/d_k$ /rys.3/ naniesiono wartości U_{oo} obliczone ze wzoru

$$U_{oo} = U_w \frac{h_s + d_k}{d_k} \cdot \frac{1 + 2\epsilon_w}{3\epsilon_w}$$

który otrzymano z zależności między natężeniem pola we wtrącinie kulistej $/K_w/$ a natężeniem pola w otaczającym dielektryku $/K/$

Rys.2. Zależność maksymalnego ładunku pozornego wnz od średnicy wtrąciny: a) a wtrącin walcowych - $q_p = f/d_w$ / i wtrącin kulistych - $q_p = f/d_k$; linie przerywane - wtrąciny wiercone, linie ciągłe - wtrąciny odlewane, linia podwójna - wtrąciny wdmuchiwane, linie kropkowe - wartości q_p obliczone: A,B,..... E - typ próbki

Rys. 3. Zależność napięcia początkowego wznz od średnicy wtrącin: dla wtrącin walcowych $U_o = f/d_w$ i wtrącin kulistych - $U_o = f/d_k$; linie przerywane U_{on} /wyład.nie-
ciągłych/, linie ciągłe - U_{oc} /wyład.ciągłych/, linie kropkowe - U_{oc} /obliczone/
A, B, ... E - typ próbki

$$K_w = K \frac{3 \mathcal{E}_w}{1 + 2 \mathcal{E}_w}$$

podstawiając

$$K_w = \frac{U_w}{d_k} \quad \text{i} \quad K = \frac{U_{oc}}{h_s + d_k}$$

3. Omówienie wyników badań

Porównując wartości q_p dla wtrącin walcowych dzielonych niesymetrycznie i symetrycznie /krzywe A i B na rys.2/, łatwo stwierdzić, że q_p dla tych pierwszych ma znacznie mniejsze wartości niż dla tych drugich. Nie jest wykluczone, że przyczyną tego jest szybsza ucieczka wodoru z mniej szczelnych wtrącin dzielonych przy dnie, niż z wtrącin dzielonych w połowie ich wysokości. Za mniejszą koncentracją H_2 w tych pierwszych przemawiają również większe wartości U_{on} . Wprawdzie wartości U_{oc} dla wtrącin dzielonych niesymetrycznie są w większości przypadków mniejsze /co również jest przyczyną mniejszych wartości q_p /, niż dla tych drugich, ale może to być spowodowane znacznym zanieczyszczeniem /na skutek elektryzacji przed złożeniem modelu / powierzchni cienkiej płytki, której część środkowa stanowi jedno z den wtrąciny dzielonej niesymetrycznie. Ten mechanizm zanieczyszczenia ma mniejsze znaczenie w przypadku dna wtrąciny położonego w głębi próbki.

W przypadku wtrącin przy elektrodzie metalowej mniejsza praca wyjścia elektronów wtórnych z metalu oraz brak odizolowania wtrąciny od elektrody wpływa na zwiększenie q_p /krzywe C na rys.2/ oraz zmniejszenie U_{on} i U_{oc} . Wpływ ten na napięcie początkowe dla małych d_w jest mniejszy, co może wiązać się z silnym wpływem ścianek bocznych na natężenie pola we wtrącinie zgodnie z wzorem 3.

Większe nierówności powierzchni wtrącin wierconych /tak walcowych jak i kulistych/ są przyczyną mniejszych wartości U_{on} i U_{oc} niż dla wtrącin odlewanych /rys.3/. Mniejsze wartości U_{oc} powodują, że wartości q_p dla wtrącin wierconych są również mniejsze niż dla odlewanych.

Porównując wartości napięć początkowych obliczonych U_{00} ze zmierzonymi U_{on} dla wtrącin walcowych /rys.3/ łatwo stwierdzić ich dość dobrą zgodność dla większych d_w . Jedną z przyczyn większych wartości U_{on} od U_{00} dla małych d_w może być większy, niż wynika z /3/, wpływ ścianek bocznych na rozkład pola elektrycznego we wtrącinie.

W przypadku wtrącin kulistych U_{on} dla wtrącin wdmuchiwanym $/U_0 = f/d_k/$ na rys.3/ jest ok. 2,5 raza większe od U_{on} dla wtrącin wierconych i odlewanych. Zgodnie z [1] można to wyjaśnić brakiem, przy pierwszym podnoszeniu napięcia, wolnych elektronów we wtrącinie. Duże wartości U_{oc} są jedną z przyczyn dużych wartości q_p dla wtrącin typu $E/q_p = f/d_k/$ na rys.2/. Duże q_p może być spowodowane również znacznym wzrostem w krótkim czasie /pomiar w ciągu minuty/ liczby cząstek naładowanych w tego rodzaju wtrącinach.

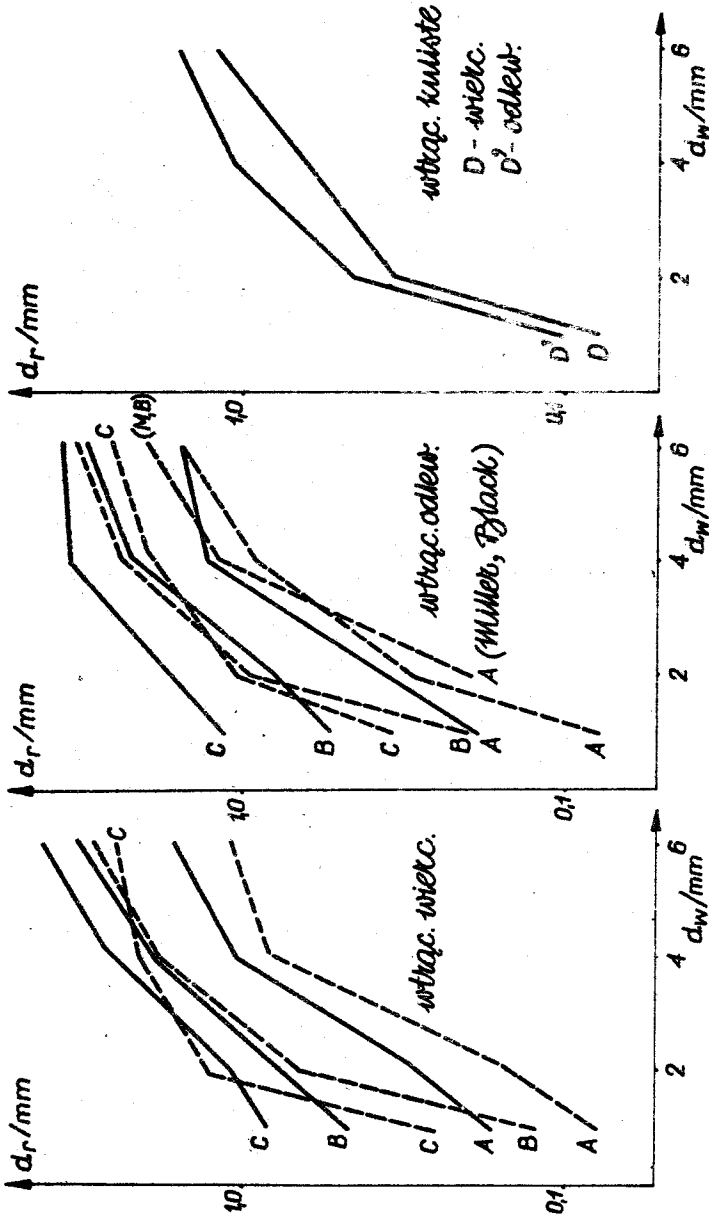
Na rysunku 4 przedstawiono zależności średnicy powierzchni rozładowującej się podczas jednego wyładowania od średnicy wtrąciny wyznaczone na podstawie /1/ i /2/, zastępując d_w przez d_r . Dla porównania wyznaczono w podobny sposób d_r na podstawie rezultatów otrzymanych przez Millera i Blacka [4] .

Małe d_r dla wtrącin walcowych $h_w = 0,5$ mm i $d_w = 1$ mm oraz wtrącin kulistych $d_k = 1$ mm wskazują na mechanizm Townsenda rozwoju wyładowań. Malejące różnice między d_r dla $h_w = 0,5$ mm i 3 mm w miarę wzrostu d_w danego typu wtrącin walcowych mogą świadczyć o podobnym mechanizmie wyładowań w tych wtrącinach. Prawdopodobnie jest to mechanizm kanałowy skojarzony z wyładowaniami powierzchniowymi na dnie wtrąciny.

4. Wnioski

Wykazany wpływ parametrów układu modelowego na intensywność wyładowań, niekiedy znaczny nawet w przypadku niewielkich różnic w wykonaniu próbek, wskazuje na konieczność ostrożnego podejścia do wyboru układów modelowych mających służyć do badań odporności izolacji na wnz.

Duże różnice między wynikami pomiarów dla wtrącin kulistych typu D

Rys. 4. Zależność średnicy powierzchni rozładującej się od średnicy wtrącin: dla wtrącin walcowych / $h_w = 0,5$ mm - linie przerywane, $h_w = 3$ mm - linie ciągłe / - $d_r = f/d_w$, oraz wtrącin kulistych - $d_r = f/d_k$; A, B, ... E - typ próbki.

i E wskazują na małą przydatność tych pierwszych, jako modeli wtrącin w izolacji rzeczywistej. Lepszym rozwiązaniem wydaje się zastosowanie próbek z wtrącinami wdmuchiwanymi dzielonymi do badań modelowych, w których nie można użyć próbek z wtrącinami typu E.

LITERATURA

1. Goliński J.: Przebiecie jonizacyjne stałych polimerów. Postępy TWN, Warszawa 1965, PWN, z.4.
2. Hall H.C., Russek R.M.: Discharge Inception and Extinction in Dielectric Voids, Proc.IEE, 1954, No 1, vol.101.
3. Luczynski B.: The Measurement of the Temporal Development of Fast Discharge Currents, Int. H V Symp., 1975, Zurich.
4. Miller R., Black I.A.: Partial Discharge Measurements Over the Frequency Range 0,1 Hz to 50 Hz. IEEE Trans.Electr.Insul., 1977, No 3, vol. EI-12.
5. Ollendorff F.: Potentialfelder der Elektrotechnik, Berlin 1932.
6. Weldingh H.: Internal Discharges in Spherical Cavities in Epoxy Resins. Publ. No 7702, 1977, Techn.Univ. of Denmark.

Summary

INFLUENCE OF A MODEL SYSTEM ON A INTENSITY OF PARTIAL DISCHARGES

Influence of some factors combined with geometry and technology of a model system of an epoxy insulation with a void on an apparent charge and an inception voltage of partial discharges is investigated. Diameters of regions of a surface combined with single discharges into a void are determined.